

# FENOMÉN SLOBODY VO VYBRANÝCH KONCEPTOCH SOCIÁLNEJ POLITIKY

Tomáš HANGONI

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,  
Slovenská republika

Sloboda, ako hodnota v živote človeka je v hierarchii hodnôt postavená na popredných miestach. Hodnota, ktorá je mantinelovaná sociálnou konformitou a písaným regulovaným správaním – právom. Sloboda zameraná na identitu vlastných rozhodnutí, ktoré ovplyvňujú život v spoločnosti a rozvíjajú sociálno-psychologický a duchovný život človeka, je fenoménom, ktorý podmieňuje existenciu človeka v intenciách spoločenského dobra, konať v intenciách spoločenských noriem a motívmi, ktoré sú v súlade s nimi. Materialistický dialektizmus označoval fenomén slobody ako poznanie nevyhnutnosti, nevyhnutného, čo hlavne zdôrazňoval pri interpretácii sociálnych nerovností v spoločnosti. Sloboda v liberálno-pragmatickom poňatí predstavuje prejav slobodnej vôle človeka rozhodnúť o sebe samom, ale zároveň očakáva prijatie osobnej zodpovednosti za takého rozhodnutie. Jedná sa o náročný proces, hlavne vo vzťahu zlých rozhodnutí, ktoré nie vždy dokáže človek znášať a vysporiadať sa s nimi, ak s vlastnými zdrojmi neprekoná dôsledky zlého rozhodnutia, spoločnosť vytvorila na tento účel systém sociálnej politiky, ktorá reflektuje na zlé rozhodnutia človeka v rôznych sociálnych situáciách a za pomoci legislatívnych a inštitucionálnych nástrojov mu pomáha takúto situáciu riešiť, kvalifikujeme takúto skutočnosť ako sociálny problém. Správne prijímanie rozhodnutí znamená mať osvojené sociálne kompetencie zamerané na percepciu sociálnych vzťahov, ako aj realitnej skutočnosti, dostatok osobnej skúsenosti a znalosť procesov ovplyvňujúcich sociálny život človeka. Formy spoločenského blaha pre človeka sú vytvorené, ba dokonca ústavne chránené, avšak toto blaho by malo byť v harmónii s blahom jedinca, ktorý je nositeľom slobodných rozhodnutí. Koncepcia pragmatickej slobody sa odráža aj v jednom zo základných princípov sociálnej politiky, a to princípu sociálnej participácie, podľa ktorého občania majú právo a dokonca aj povinnosť spoluzúčastňovať sa na rozhodnutiach, ktoré bezprostredne ovplyvňujú ich život. Princíp sociálnej

participácie takto znamená naplnenie slobodnej voľby, bez direktívneho zásahu kohokoľvek. Slobodná vôľa človeka sa prejavuje v prvom rade v jeho myslení, v historickej pamäti, ktorá má socializačno-výchovný pôvod. Človek dokáže žiť aj v neslobode, pričom takúto existenciu môže vnímať z hľadiska životnej empirie, ako spôsob existencie jeho bytosti v určitom spoločenstve, v intenciách jeho vnímanej a chápanej slobody, paradoxne neslobodný sa môže cítiť slobodným. Typickým príkladom z aspektu sociálnej politiky je obdobie sociálneho zabezpečenia, kde ľudia vlastnou životnou empiriou udávanou spoločenskou klímou vnímali toto obdobie konformne, samozrejme, časť spoločnosti, ktorá vnímala sociálny život človeka v kontexte a v komparácii a osobnými záujmami, neslobodu v tomto období intenzívne pociťovali. Pociť slobody a slobodného rozhodovania človek získava počas socializačných a výchovných vplyvov, prostredníctvom sociálneho učenia a inštitucionalizovaného, formalizovaného učenia, chápaním objektívnej reality, jej zákonitostí a princípov, v intenciách sebaobjektivizácie, t. j. o čom môžeme rozhodovať, v akých intenciách a kompetenciách a taktiež v intenciách sebarealizácie, t.j. do akej miery a iniciatívy môžeme rozhodovať, aby som naplnil svoje potreby a záujmy, pri nastavení spoločensky konformných motívov. Poznanie týchto skutočností tvorí základ slobodného myslenia a rozhodovania sa z hľadiska gnozeologického prístupu a chápania objektívnej reality. Toto poznanie objektívnej reality, osvojenie si jej prejavov a procesov fungovania v spoločnosti predstavuje intenciu slobodného prejavu človeka. Človek sa cíti do takej miery slobodným, do akej chápe zákony a zákonitosti reálneho chápania sociálnej reality a schopnosťou slobodne sa prejavovať v tejto realite. Človek, uvedomujúc si svoju životnú a sociálnu realitu by mal plne využívať indikátory a faktory slobodného sociálneho prejavu, pričom slobodný sociálny prejav chápeme ako fenomén odrážajúci sa v pocitoch a v prežívaní sociálnych skutočností jedincom.

V sociálnej politike, hlavne po jej transformácii, po roku 1989 sa fenomén slobody začal prejavovať aj jednotlivých legislatívnych nástrojoch, upravujúcich režimy poskytovania rôznych foriem pomoci pre rôzne cieľové skupiny občanov. Avšak tento proces nebol priamy a jednoznačný, nakoľko kolektívne vedomie zabezpečovacieho modelu sociálnej politiky nedokázalo vytvoriť prostredie pre slobodné rozhodovanie sa občana, pokiaľ sa ocital v rôznych sociálnych udalostiach. Prvá právna norma, ktorá riešila občanov, ktorí sa ocitli bez príjmu, bola vyhláška č. 243/1993 Z. z. o sociálnej odkázanosti, podľa ktorej mohol byť občan v čase absencie príjmu riešený sociálnou dávkou len vtedy, ak

bol v evidencii uchádzačov o zamestnanie na príslušnom úrade práce. Teda už v tomto prvotnom transformačnom snažení sa nemohol občan slobodne rozhodnúť, ak chcel byť ekonomicky zabezpečený, musel sa tejto evidencii podrobiť. Ďalším krokom, ktorý viac sprístupnil slobodné rozhodnutie občana, bolo prijatie dôležitého reformného zákona, a to zákona č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci, podľa ktorého občan, v čase absencie príjmu, ak nebol v evidencii uchádzačov o zamestnanie na príslušnom úrade práce, bol riešený dávkou sociálnej pomoci, avšak len do výšky 50% z celkovej sumy dávky. Posun v slobodnom rozhodnutí vidíme v tom, že aj napriek to mu, že občan nebol v evidencii uchádzačov o zamestnanie na úrade práce, bol riešený dávkou. K ďalšiemu posunu v problematike takzvaného dávkovania slobody došlo prijatím zákona č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi, podľa ktorého, už občan, pri absencii príjmu, nemusí byť v evidencii uchádzačov o zamestnanie a môže byť riešený dávkou pomoci v hmotnej núdzi v jej plnej výške. Na celkové dosiahnutie fenoménu slobody v tejto súčasti sociálnej politiky, ktorou je politika zamestnanosti bolo by potrebné realizovať zmenu zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, podľa ktorého, ak ostane občan bez príjmu, z dôvodu straty zamestnania, pre účely poskytovania podpory v nezamestnanosti, musí byť v evidencii uchádzačov o zamestnanie na príslušnom úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Ak túto podmienku nesplní, podpora v nezamestnanosti sa mu neprizná. Takže takýmto zákonným opatrením je občan vtlačaný do situácie, ktorá mu nemusí byť vždy prijateľná. Dokonca týmto zákonným opatrením vzniká aj nerovnoprávne postavenie neštátnych subjektov poskytujúcich služby zamestnanosti za úhradu, pretože, ak by sa občan po strate zamestnania zaevidoval na takomto neštátnom subjekte, nepostačovalo by to na výplatu podpory v nezamestnanosti. Občan, ak v čase absencie príjmu zo závislej činnosti, chce mať ekonomické zabezpečenie tohto obdobia, musí sa evidencii na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny podriaďovať. Občan, ak stratí zamestnanie by sa mal slobodne rozhodnúť, ako ďalej bude konať pri hľadaní si zamestnania, mal by mať tieto možnosti:

- Využije službu štátu, ktorý na pomoc občanom zamestnať sa, zriadil 46 úradov práce, sociálnych vecí a rodiny.
- Využije niektoré zariadenie neštátneho subjektu, ktoré má oprávnenie vykonávať služby zamestnanosti za úhradu, ak má napríklad vedomosť o tom, že ten konkrétny neštátny subjekt, pre ktorý sa rozhodol, má vysokú úspešnosť implementácie nezamestnaných osôb na trh práce.

- Nevyužije pomoc ani jednej z uvedených inštitúcií, verí si, má dosť sociálnych kompetencií, aby si zamestnanie hľadal sám.

Takýto slobodný prístup by mal rezonovať v spoločnosti, ktorá je založená na liberálno-demokratickom princípe. Nehovoriac o tom, že ak je občan takto donútený k evidencii uchádzačov o zamestnanie na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny, vystavuje sa väčšinou nechceným manipulatívam tohto úradu. Napríklad ponúkajú mu rôzne rekvalifikačné kurzy, vzdelávacie podujatia, zamestnania, o ktoré nemusí prejavovať záujem. V prípade, ak niektorú z ponúkaných aktivít odmietne, pre úrad práce, sociálnych vecí a rodiny je to dôvod na jeho vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie. Predmetné vyradenie, ktoré sa hodnotí ako sankčné, pre nespoluprácu a má dôsledok zastavenia výplaty podpory v nezamestnanosti. Pre poisťné systémy, aj tohto druhu, by malo byť prioritné určité časové obdobie platenia príspevkov do fondu zamestnanosti a taktiež výška týchto príspevkov. V prípade, ak vznikne u občana poisťná udalosť, strata zamestnania, dávka v nezamestnanosti sa mu vyplatí bez akejkoľvek ďalšej podmienenosti, ktorá by mala za následok obmedzovania slobodnej vôle občana.

Obdobná situácia môže vzniknúť v sprostredkovaní zamestnania, ak sprostredkovateľ zamestnania na úrade práce ponúkne občanovi nejakú aktivitu, od jednotlivých nástrojov aktívnej politiky trhu práce, až po zamestnanie a občan túto aktivitu, alebo zamestnanie odmietne. Samozrejme je to dôvod zo strany tohto orgánu práce takéhoto občana vyradiť z evidencie uchádzačov o zamestnanie. Avšak pri tvorbe legislatívy sa myslí na aktivitu občana pri riešení nepriaznivej sociálnej situácie, vo všetkých právnych normách sa presadzuje a zároveň implementuje už spomínaný princíp sociálnej participácie, podľa ktorého občania majú právo a povinnosť zúčastňovať sa na rozhodnutiach, ktoré ovplyvňujú ich život. Pri akceptácii tohto princípu občan môže slobodne odmietnuť ponúkanú aktivitu a dohodnúť sa na inej, ktorá korešponduje s jeho profesionálnymi záujmami. Predmetných anomálií v legislatívnych nástrojoch sociálnej politiky je viac, väčšinou súvisia aj s princípom sociálnej spravodlivosti.

Z predmetnej štúdie vyplýva, že vplyv kolektívneho vedomia sa transformuje najťažšie. Občania, ktorí sú socializovaní v zabezpečovacej spoločensko-ekonomickej formácii dlhodobo, sa aj dlhodobo transformujú do liberálno-demokratických hodnôt. Politika zamestnanosti a politika sociálneho zabezpečenia prešli vývojovými zmenami od roku 1989 niekoľko krát, a ešte aj

po 33 rokoch máme legislatívne obmedzenia pri slobodnom rozhodovaní občana, ako postupovať pri strate zamestnania.

## SUMMARY

The present study shows that the influence of collective consciousness is the most difficult to transform. Citizens who are socialized in a securing socio-economic formation in the long term are also transformed into liberal-democratic values in the long term. Employment policy and social security policy have undergone developmental changes several times since 1989, and even after 33 years we still have legislative constraints on the freedom of citizens to decide how to proceed when they lose their jobs.

## REFERENCES

1. Zákon NR SR č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi v znení neskorších predpisov.
2. Zákon NR SR č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.
3. Zákon NR SR č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov. (V súčasnosti už neplatná právna norma.)
4. Vyhláška MZ SR č. 243/1993 Z. z. o sociálnej odkázanosti. (V súčasnosti už neplatná právna norma.)

# THE PHENOMENON OF FREEDOM IN SELECTED CONCEPTS OF SOCIAL POLICY

Tomáš HANGONI, professor, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov, Masarykova 15, 08001 Presov, Slovakia, tomas.hangoni@unipo.sk, 00421517724729

## **Abstract**

Freedom, as a value in human life, is high in the hierarchy of values. A value that is bounded by social conformity and written regulated behaviour - law. Freedom, focused on the identity of one's own decisions that affect the life in society and develop the social-psychological and spiritual life of man, is a phenomenon that conditions the existence of man in the intentions of the social good, to act in the intentions of social norms and motives that are in accordance with them.

## **Keywords**

Anthropology, freedom, human, social life.